

Н. О. Рибалко,
аспірантка, Європейський університет, м. Київ, асистент кафедри фінансів
Європейського університету

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВ: ГРОШОВІ КОШТИ ЧИ ЩОСЬ БІЛЬШЕ?

Розглянуто основні визначення та класифікації фінансових ресурсів. Виділено новий критерій класифікації — можливість виконання фінансових зобов'язань підприємства. Автором розроблено власну класифікацію, згідно з визначеним критерієм.

In report was considered the basic definitions and classifications of the enterprise financial resources. The new dominant characteristic of classification — possibility to meet of the enterprise financial engagements — was discovered. In according to new dominant characteristic the new classification of the enterprise financial resources was originated.

Ключові слова: фінансові ресурси, критерій, класифікація, фінансові зобов'язання, грошові кошти.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сутність фінансових ресурсів є предметом уваги науковців вже багато років. Отримані результати теоретичних досліджень є підґрунтям практичної діяльності підприємств, це основа для розробки програм, проектів та стратегії розвитку підприємства. Фінансові ресурси супроводжують всі етапи функціонування суб'єкта господарювання. Тому визначення складу фінансових ресурсів та створення чіткої класифікації, яка відповідає вимогам практичної діяльності підприємства, є дуже важливим кроком у всебічному дослідженні багатогранної категорії "фінансові ресурси".

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Економічна природа фінансових ресурсів досліджена в працях таких вчених-економістів, як Бланк І.А. [2], Родіонова В.М. [14], Поддєрьогін А.М. [15], Гудзь О.Є. [4], Марченко А.А. [6]. Зокрема, Бланк І.А., Родіонова В.М., Поддєрьогін А.М., розглядають фінансові ресурси як грошові кошти [2, с. 356; 14, с. 125; 15, с. 10]. Марченко А.А. ототожнює фінансові ресурси та капітал і проводить дослідження саме з цієї точки зору [6]. Гудзь О.Є. визначає фінансові ресурси підприємства "як сукупність усіх високоліквідних активів, що перебувають у його розпорядженні" [4, с. 9]. Визначення фінансових ресурсів відображається на їх класифікації. В залежності від того, що кожен окремих вчений-економіст розуміє під терміном "фінансові ресурси" складено декілька класифікацій. Наприклад, Белоліпецький В.Г. склав класифікацію фінансових ресурсів за їхнім походженням [1], Партин Г.О. та Загородний А.Г. — за етапами формування та за формами реалізації [8], Романенко О.Р. — за правом власності [11] тощо.

Невирішені раніше частини загальної проблеми полягають у тому, що при наявності великої кількості визначень дефініції "фінансові ресурси" більшість цих визначень характеризують фінансові ресурси не по суті, а по формі. Таким чином, не відображається їхнього при-

значення, тобто мети, з якою фінансові ресурси формуються на підприємстві. Крім того, існуючі класифікації не в повній мірі відображають тієї ролі, що відіграють фінансові ресурси, та не окреслюють місце кожного окремого ресурсу в діяльності підприємства. Тобто існує об'єктивна необхідність складання такої класифікації, яка б мала практичне значення для функціонуючих підприємств.

Мета статті полягає в уточненні складу фінансових ресурсів підприємства та в розробці нової їх класифікації за такою ознакою, яка б чітко відображала процес використання фінансових ресурсів підприємствами. Новостворена класифікація може виступати методичним інструментом, за допомогою якого визначається структура фінансових ресурсів на майбутній період.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Аналіз літературних джерел показав, що серед науковців немає єдиної точки зору на дефініцію "фінансові ресурси підприємства". Окреслимо основні підходи до визначення фінансових ресурсів. На початковому етапі існування вітчизняної економічної науки стверджувалось, що фінансові ресурси — це грошові кошти. Багато науковців й зараз дотримується цієї точки зору. Чим обумовлений такий підхід до економічної сутності фінансових ресурсів? На нашу думку, це обумовлено призначенням фінансових ресурсів. Фінансові ресурси мають матеріально задовольняти потреби підприємства, забезпечувати неперервність його функціонування. Тобто фінансові ресурси — це засоби платежу. Тому твердження, що фінансові ресурси — це грошові кошти було вірним саме на початковому етапі існування економічної науки. На даний період суспільство має цілий комплекс способів розрахунків без використання грошей, тому визначення фінансових ресурсів як грошових коштів є обмеженим та не відповідає сучасним економічним умовам, в яких функціонують підприємства.

Деякі автори визначають фінансові ресурси як ак-

тиви підприємства [9, с. 26]. П.А. Стецюк та О.Є. Гудзь вважають, що фінансовими ресурсами слід вважати лише найбільш ліквідні активи [13, с. 111; 4, с. 9]. На нашу думку, визначним критерієм є не ліквідність активів, а термін погашення заборгованості: фінансовими ресурсами можна вважати ті активи, що здатні прийняти грошову форму до закінчення терміну погашення заборгованості або можуть бути використані як засіб платежу у своїй первинній формі. Ми згодні з І.П. Заїка, яка визначає, що "платіжним засобом може бути кожний актив, на який є платоспроможний попит" [5, с.5].

Таким чином, ми вважаємо, що фінансові ресурси підприємства — це сукупність активів підприємства, сформованих із зовнішніх та внутрішніх джерел, що знаходяться в розпорядженні підприємства на правах власності або тимчасового володіння й які використовуються для погашення фінансових зобов'язань та забезпечення безперервності функціонування підприємства [12, с. 29]. На основі цього визначення сформуємо власну класифікацію фінансових ресурсів, яка відобразить місце кожного окремого ресурсу на підприємстві.

Кожен вчений-економіст складає класифікацію фінансових ресурсів за тими ознаками, які вважає найбільш важливими. Аналіз літературних джерел дозволив виділити досить велику кількість класифікацій фінансових ресурсів: за етапами формування, за формою реалізації [8, с. 20], за походженням [1, с. 65], за правом власності [11, с. 80], за напрямками використання, за створенням фондів підприємства [10, с. 44], за видами господарської діяльності, за об'єктами інвестування, за організаційно — правовою формою, за характером використання, за видами сформованих активів, за джерелами покриття, за ступенем ліквідності активів, за терміновістю погашення зобов'язань [3, с. 5], за призначенням, за матеріально-речовою структурою [7, с. 14].

Кожна з розглянутих класифікацій складена на основі певної ознаки — критерію. Виділимо новий критерій, на який не було звернуто увагу раніше. Цей критерій має бути досить вагомим — чітко відображати сутність функціонування фінансових ресурсів на підприємстві. На нашу думку, таким критерієм може бути ступінь можливості кожного окремого фінансового ресурсу бути засобом погашення зобов'язань підприємства.

Не всі активи підприємства є такими, що у будь-який час можуть бути використані для того, щоб погасити зобов'язання. У цьому зв'язку фінансові ресурси можна підрозділити на дві групи: 1) повноцінні; 2) резервні.

Повноцінними є такі фінансові ресурси, що по своїй формі найбільш відповідають вимогам до засобів оплати. Тобто фінансовий ресурс має бути ліквідним, загальноновизнаним еквівалентом вартості товарів, робіт, послуг. В цій групі можна виділити дві підгрупи: постійні та тимчасові.

До постійних повноцінних фінансових ресурсів можна віднести вільні грошові кошти на рахунках та в касі, нерозподілений прибуток підприємства, а також кошти на депозитних рахунках спеціального типу, тобто такі, що завжди доступні підприємству. Використання цих коштів не обмежено часом, не є строго цільовими та не обмежено діючим законодавством. Однак це стосуєть-

ся лише коштів, які є власністю підприємства. Слід пам'ятати, що на рахунках та в касі можуть бути кредитні кошти, які в наведеній класифікації відносяться до іншої групи, а саме — до тимчасових повноцінних ресурсів. Тимчасовими повноцінними ресурсами є такі фінансові ресурси, що відповідають наведеним вище вимогам до засобів оплати, але доступ до них обмежений у часі. Їх використання в якості засобу сплати фінансових зобов'язань обмежено строком, або до якогось моменту часу, або вони стають доступні до використання після певного моменту.

До групи тимчасових повноцінних ресурсів можна віднести:

- кошти амортизаційного фонду до того часу, коли немає потреби у відновленні основних засобів;
- кошти Фонду заробітної плати до часу їх виплати робітникам;
- кошти, призначені до перерахування в бюджети всіх рівнів та позабюджетні цільові фонди до часу їх перерахування;
- кредиторську заборгованість підприємства до настання часу погашення;
- дохід від розміщених грошових коштів на строкових депозитних рахунках після часу їх перерахування на відповідний банківський рахунок.

Усі повноцінні фінансові ресурси — й постійні, й тимчасові — це грошові кошти. Саме грошові кошти є найбільш ліквідним, універсальним, загальноновизнаним еквівалентом вартості товарів, робіт та послуг. З цієї причини досить багато вчених-економістів визначають фінансові ресурси підприємства як грошові кошти.

Грошові кошти підприємства знаходяться в постійному русі й інвестуються у різні види активів. За умови недостатності грошових коштів для погашення фінансових зобов'язань підприємства можливі й інші типи оплати. Зокрема, бартер та декілька видів безготівкових платіжних інструментів, які на якійсь час є заміною грошових коштів у кругообігу, наприклад, вексель. Активи за умови згоди контрагентів можуть виступити в якості засобу оплати у своїй первинній формі або перетворені в грошову форму. Резервні фінансові ресурси менш ліквідні, ніж грошові кошти, та потребують часу для перетворення їх з первинної форми в грошову. Розглянемо процес сплати за допомогою резервних фінансових ресурсів:

- готова продукція не потребує багато часу для перетворення в грошову форму та чудово зберігає свою вартість;
- нерухомість та транспорт не задіяні в основній діяльності, потребує багато часу для перетворення в грошову форму, але вартість нерухомості у сучасних економічних умовах має тенденцію до збільшення;
- кошти на депозитних банківських рахунках строкового характеру є ліквідним ресурсом, однак доступ до них обмежений до закінчення строку депозитного договору. Цей ресурс можна було б віднести до тимчасових повноцінних ресурсів, так як доступ до них буде відкрито після закінчення строку депозитного договору. Включення цих коштів до складу резервних фінансових ресурсів зумовлено тими обставинами, що протягом дії депозитного договору кошти недоступні для використання, а одразу після закінчення строку дії до-

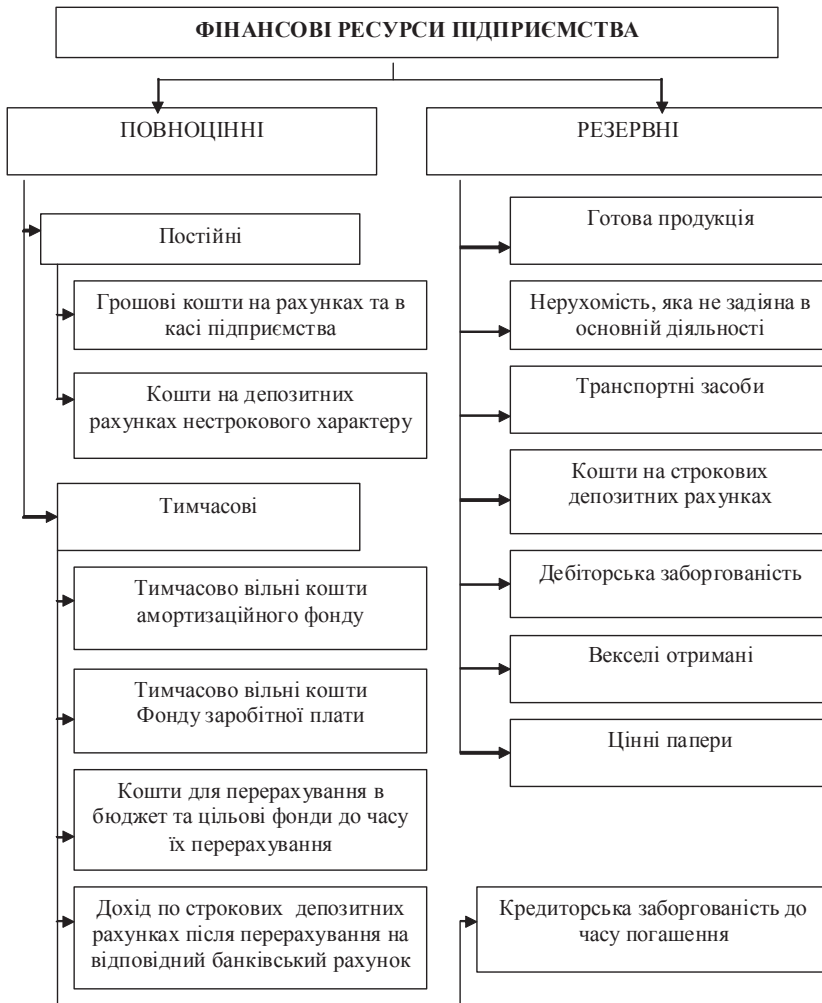

Рис. 1. Класифікація фінансових ресурсів підприємств¹

говору ці кошти стають вільні до використання й перетворюються в повноцінні постійні фінансові ресурси. Існує можливість отримання цих коштів до закінчення строку, але на це потрібен певний час. До того ж за умови дострокового розірвання депозитного договору існує система штрафування, тому підприємство не отримає частини прибутку, на який розраховувало;

- кошти, які відносяться до дебіторської заборгованості, знаходяться в кругообігу контрагентів й недоступні до використання до моменту погашення цієї заборгованості. Існує можливість переуступки (продажу) суми дебіторської заборгованості на користь іншого суб'єкта господарювання раніше строку її погашення (факторинг). Таким чином, дебіторську заборгованість можна віднести до резервних фінансових ресурсів. В разі погашення заборгованості ці кошти будуть належати до повноцінних постійних ресурсів;

- векселя, отримані підприємством, та цінні папери можуть бути передані контрагентові (за умови його згоди) в якості сплати.

Резервні фінансові ресурси використовуються при розрахунках з контрагентами, робітниками у добровільному порядку та також в примусовому після відповідного рішення суду. Для розрахунків з державними органами вони потребують перетворення в грошову форму.

¹ Складено автором

Класифікація фінансових ресурсів підприємства за критерієм можливості бути засобом виконання фінансових зобов'язань проілюстрована за допомогою рис. 1.

Ця класифікація розроблена нами з метою підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами. В умовах кризового стану економіки особливо гостро відчувається недостатність фінансових ресурсів. На нашу думку, використання такого інструменту як платіжний календар зобов'язань сприятиме більш ефективному розподілу ресурсів та зменшенню негативних наслідків фінансово-економічного кризи. У платіжному календарі мають бути зафіксовані дати та обсяги платежів. Це допоможе при прийнятті управлінського рішення стосовно структури активів. Обсяг абсолютно ліквідних активів має дорівнювати обсягу наступного платежу. Надлишок має бути розміщений в обігу. Для зобов'язань, строк погашення яких настає не в найближчий час, можуть бути використані не тільки абсолютно ліквідні активи (повноцінні фінансові ресурси), а й резервні. Для цього керівникам підприємства необхідно провести відповідні консультації з кредиторами (контрагентами) та визначити, чи згодні вони прийняти резервні фінансові ресурси в якості засобу погашення зобов'язання в його первинній формі. Якщо ні, тоді з'являється необхідність розпочинати процес продажу цих активів, перетворюючи їх у грошову форму.

процес продажу цих активів, перетворюючи їх у грошову форму.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження було розглянуто основні визначення та класифікації фінансових ресурсів підприємства. Нами визначено, що фінансовими ресурсами є активи, які використовуються для погашення зобов'язань підприємства та забезпечення неперервності його діяльності. Виявлено новий критерій — можливість виконання фінансових зобов'язань підприємства. Згідно з цим критерієм фінансові ресурси можна підрозділити на повноцінні (постійні та тимчасові) та резервні.

Повноцінні постійні фінансові ресурси відповідають загально визначеним вимогам щодо засобу оплати, доступні для використання у будь-який час та не потребують перетворення. Це грошові кошти в готівковій, безготівковій, фондовій та нефондовій формах, тобто грошова форма фінансових ресурсів.

Резервні ресурси можуть бути засобом оплати в своїй первинній формі або шляхом перетворення в грошову форму. Резервними ресурсами є готова продукція, напівфабрикати, незавершене виробництво, нерухомість та транспорт, не задіяні в основній діяльності підприємства, кошти на депозитних рахунках строкового характеру, дебіторська заборгованість, векселя отримані, цінні папери та інше.

Створена нами класифікація є корисною для функціонування підприємств при визначенні питомої ваги кожного ресурсу в загальній структурі при плануванні та в процесі використання фінансових ресурсів.

Література:

1. Белоплицкий В.Г. Фінанси фірми: Курс лекцій. — М.: ИНФРА. — 1998. — 298 с.
2. Бланк И.А. Словарь — справочник финансового менеджера. — К.: Ника-центр, 1998. — 480с. — (Серия "Библиотека финансового менеджера"; Вып. 1).
3. Вовк В.М. Методика та організація аналізу формування і використання фінансових ресурсів підприємства: Автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня кандидата економічних наук: спец. 08.06.04 "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит". — Тернопіль, 2004. — 20 с.
4. Гудзь О.Є. Забезпечення фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: теорія, методологія та практика: Автореф. дис. ... доктора економічних наук / Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки" Української академії аграрних наук. — К., 2007. — 38 с.
5. Заїка І.П. Управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата економічних наук: спец. 08.04.01 "Фінанси, грошовий обіг і кредит". — Київ, 2002. — 20 с.
6. Марченко А.А. Аналіз джерел формування фінансових ресурсів // Фінанси України. — № 9. — 2002. — С.102—107.
7. Мішина С.В. Організаційно-економічний механізм управління фінансовими ресурсами на підприємстві / С.В. Мішина, О.Ю. Мішин. — Харків: Вид. ХНЕУ, 2006. — 176 с. (Укр. мов.)
8. Партин Г.О., Загородній А.Г. Фінанси підприємств: Навч. посібник. — 2-ге видгяд., перероб. та доп. — К.: Знання — 2006. — 379 с.
9. Ревенко П.В., Вольфман Б.А., Кисельова Т.Н. Финансовая бухгалтерия: Учебное пособие в комплекте с рабочей программой для компьютера. В 3 книгах. Книга 1 / Основы бухгалтерского учета. — М.: Инфософт, Инфра — М, 1994. — 208 с.
10. Рогатенюк Э.В., Пожарицкая И.М. Финансы предприятий: Учебное пособие. — Симферополь: "Крымская академия природоохранного и курортного строительства", 2002. — 271 с.
11. Романенко О.Р. Фінанси: Підручник. К.: ЦУЛ, 2003. — 312 с.
12. Рибалко Н.О. Фінансові ресурси — основа діяльності підприємств // Формування ринкових відносин в Україні. — 2009. — №3 (94). — С. 27—29.
13. Стецюк П.А. Формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств // Економіка АПК. — 2005. — №11. — С.111—116.
14. В.М. Родионова, Ю.Я. Вавилов, Л.И. Гончаренко и др. Финансы; Под ред. В.М. Родионовой. — М.: Финансы и статистика, 1995. — 432 с.: ил.
15. А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д.Буряк та ін. Фінанси підприємств: Підручник; Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. — 5-те вид., перероб. та допов. — К.: КНЕУ, 2004. — 546 с.

Стаття надійшла до редакції 25.06.2009 р.

ДО УВАГИ АВТОРІВ

ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ ТА ОФОРМЛЕННЯ МАТЕРІАЛУ:

- відомості про автора (авторів): ім'я, по батькові, прізвище, вчене звання, вчений ступінь, посада і місце роботи, службова і домашня адреси (з поштовим індексом), контактний телефон;
- УДК;
- назва статті мовою оригіналу та англійською мовою;
- коротка анотація (2—4 речення) мовою оригіналу та англійською мовою;
- ключові слова;
- текст статті повинен мати такі необхідні елементи: вступ (формулюється наукова проблема, ступінь її вивченості, актуальність тієї частини проблеми, якій присвячена стаття), постановка задачі (формулюються мета і методи дослідження), результати (викладається система доведень запропонованої гіпотези, обґрунтовуються наукові результати), висновки (вказується наукова новизна, теоретична і практична значущість результатів дослідження, перспективи подальших розробок з цієї теми). Розділи повинні бути виділені;
- обов'язковий список використаних джерел у кінці статті;
- обсяг статті — 12—25 тис. знаків (як виняток, не більше 40 тис. знаків);
- шрифти найпоширенішого типу, текстовий шрифт та шрифт формул повинні бути різними;
- ілюстративний матеріал повинен бути поданий чітко і якісно у **чорно-білому** вигляді. Посилання на ілюстрації в тексті статті обов'язкові. До графіків та діаграм мають бути подані таблиці, на основі яких вони збудовані;
- разом із друкованою статтею треба подати її електронний варіант на CD носії або електронною поштою. Файл статті повинен бути збережений у форматі DOC для MS Word. Схеми, рисунки та фотографії слід записувати окремими графічними файлами форматів TIF, BMP, JPG, в імені яких зазначається номер ілюстрації у статті, наприклад pict 4.tif.

Редакція залишає за собою право на незначне редагування і скорочення, а також літературне виправлення статті (зі збереженням головних висновків та стилю автора). Надані матеріали не повертаються.

Адреса редакції: 04112, м. Київ, вул. Дорогожицька, 18, к. 29
 для листування: 04112, м. Київ, а/с 61; economy@kiev.relc.com, economy_2008@ukr.net
 Тел.: (044) 458-10-73, 223-26-28, 537-14-33